

## BOEKBESPREKINGEN

N. CARETTE en B. WEYTS (eds.), <i>Verantwoord aansprakelijkheidsrecht - Liber amicorum Aloï's Van Oevelen</i> (L. Van Gucht) . . . . .	424
H. MICKLITZ en G. SAUMIER (eds.), <i>Enforcement and Effectiveness of Consumer Law</i> (J. Werbrouck) . . . . .	425
R. DEKKERS, H. CASMAN, A.L. VERBEKE EN E. ALOFS, <i>Erfrecht &amp; giften - De nieuwe Belgische Erfwetten 2017 &amp; 2018</i> (S. Mosselmans) . . . . .	426
J. VAN DEN MEUTTER, <i>De private stichting en het zorgenkind</i> (B. Verheye) . . .	427
H. BOULARBAH en J.F. VAN DROOGHENBROECK (eds.), <i>Actualités en droit judiciaire: un peu de tout après six pots-pourris</i> (S. Sobrie) . . . . .	430
F. GEORGE, <i>Le droit des contrats à l'épreuve de la faillite</i> (S. Baeyens) . . . . .	432
D. DE MAREZ en C. STRAGIER, <i>Boek XX - Een commentaar bij het nieuwe insolventierecht</i> (E. Van Heddeghem) . . . . .	433
E. DIRIX, <i>Beslag in APR</i> (S. Mosselmans) . . . . .	434
M.-A. MASSCHELEIN, <i>Arbeidsgerechten en sociaal procesrecht</i> (D. Cuypers) .	435
J. BAECK (ed.), <i>Privaatrecht in actie!</i> (E. Dirix) . . . . .	437
S. DE REY en B. TILLEMEN (eds.), <i>Brieven aan jonge juristen</i> (A. Coppens) . .	440

## AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT

N. CARETTE en B. WEYTS (eds.), *Verantwoord aansprakelijkheidsrecht - Liber amicorum Aloïs Van Oevelen* (Antwerpen: Intersentia 2017), xxxii + 672 p., €170.

Na een carrière van meer dan 40 jaar, werd professor Aloïs Van Oevelen op 1 oktober 2017 tot het emeritaat toegelaten. Naar aanleiding van deze emeritaatsviering werd ook aan professor Van Oevelen een vriendenboek aangeboden als blijk van waardering en hulde.

Professor Van Oevelen was (en is nog steeds) actief in het ruime aansprakelijkheids-, verbintenissen- en overeenkomstenrecht. Deze laatste materies doceerde de gevierde tot het einde van zijn carrière aan de Universiteit Antwerpen. Het voorwoord leert ons dat duizenden studenten door de gevierde ingewijd zijn in deze kernmateries van het privaatrecht, waaronder ook ondergetekende. Ook voor zijn inzet voor onder meer het Rechtskundig Weekblad wordt professor Van Oevelen gevierd.

Wat opvalt, is dat de titel verwijst naar een *verantwoord* aansprakelijkheidsrecht. Deze blijkt een dubbele betekenis te hebben: subjectief en inhoudelijk. Enerzijds heeft zij een subjectieve betekenis die wijst op de verantwoordelijkheidszin van de gevierde zelf in wat hij doet (de keuze voor onderwijs, zijn mandaten, etc.). Anderzijds is er een inhoudelijke betekenis, naar de inhoud van het aansprakelijkheidsrecht, die ‘verantwoord’ moet zijn.

Het liber amicorum bevat bijdragen van J. Baeck, I. Claeys, R. Barbaix, H. Bocken, I. Boone, A. Carette, N. Carette, J. Van de Voorde, C. Cauffman, L. Cornelis, M. Dambre, A. De Boeck, S. De Rey, B. Tillemans, P. De Tavernier, A.-S. D’Herde, A.L. Verbeke, E. Dirix, B. Dubuisson, T. Hartlief, R. Jansen, G. Jocqué, M. Kruithof, S. Meys, S. Mosselmans, H. Nys, S. Rutten, V. Sagaert, S. Baeyens, I. Samoy, F. Auvray, L. Schuermans, C. Van Schoubroeck, H.J. Snijders, R. Steennot, S. Stijns, B. Vanlerberghe, T. Vansweevelt, B. Weyts, F. Vermander en P. Wéry.

Samen leveren zij niet minder dan 33 bijdragen die zich allen situeren in het contractueel en buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Een bespreking van alle bijdragen die aan de gevierde zijn opgedragen, zou ons vanzelfsprekend te ver leiden. Alle werken zijn lezenswaardig en verdienen om die reden een bespreking.

Alleszins valt de ruime invulling op die wordt gegeven aan het contractueel en buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht. Ongeacht de juridische voorkeursmaterie van de geïnteresseerde lezer, iedere rechtspraktizijn vindt in dit vriendenboek wel één of meerdere bijdragen die voor hem of haar van belang kan zijn. Naast de traditionele onderwerpen van het aansprakelijkheids- en verbintenissenrecht zoals handelshuur, samenloop en verjaring, komen ook meer gespecialiseerde materies aan bod zoals toepassingen onder de kartelschaderichtlijn, milieuwetgeving of verzekeringsrecht. Ook de remedies voor wanneer het fout loopt en er conflicten rijzen, worden niet over het hoofd gezien: verschillende bijdragen handelen over (alternatieve) vormen van geschillenbeslechting en procedurele aspecten. Ten slotte wordt in bepaalde bijdragen ook over de landsgrenzen heen gekeken.

De verschillende bijdragen geven maar een glimp van de bijzonder grote expertise van de gevierde. Door deze bijzonder ruime focus en de verschillende facetten die worden aangesneden, maakt het vriendenboek zich tot een *must read* voor iedere jurist.

Lander VAN GUCHT

## CONSUMENTENRECHT

H. MICKLITZ en G. SAUMIER (eds.), *Enforcement and Effectiveness of Consumer Law in Ius Comparatum - Global Studies in Comparative Law* (Londen: Springer 2018), vii + 717 p., €211,99.

Het boek is één van de jongste telgen in de *Ius Comparatum*-reeks, die door middel van rechtsvergelijking binnen een veelheid aan rechtstakken tussen systemen over de hele wereld wil bijdragen tot een beter begrip van wat recht is en wat de verschillende mogelijkheden zijn om eenzelfde juridisch probleem te benaderen. Meer bepaald gaat het om de schriftelijke neerslag van het consumentenrechtelijke luik van de door de *International Academy of Comparative Law* (IACL) in 2016 te Montevideo georganiseerde conferentie met betrekking tot handhaving en doeltreffendheid van het recht.

Het vrij lijvige werk herbergt vooreerst het algemeen rapport aangaande de doeltreffende afdwinging van het consumentenrecht dat werd opgesteld na analyse van rapporten uit 37 jurisdicties van over gans de wereld. Daarnaast vindt de lezer 27 van de 37 nationale rapporten terug, alsmede een rapport dat de stand van zaken binnen de Europese Unie bespreekt. De overige 10 nationale rapporten zijn beschikbaar op aanvraag bij de auteurs daarvan, van wie de contactgegevens terug te vinden zijn aan het begin van het boek.

Terecht wordt aan het begin van het boek opgemerkt dat de spreiding van het onderzoek niet evenwichtig is, in die zin dat bijvoorbeeld het Europese deel van de wereld ongeveer de helft van de nationale rapporten heeft aangeleverd (dewelke bovendien in grote mate gebaseerd zijn op harmoniserende initiatieven op Europees niveau), terwijl slechts één rapport uit het Afrikaanse continent werd ontvangen (met name Zuid-Afrika). Dat staat er evenwel niet aan in de weg dat het boek een nuttig overzicht geeft van verschillende benaderingswijzen van consumentenbescherming.

De vragenlijst aan de hand waarvan de nationale rapporten zijn opgemaakt, die de lezer eveneens aan het begin van het boek terugvindt, polst niet naar het inhoudelijke consumentenrecht van de jurisdicties die de respondenten vertegenwoordigen. De lezer die hoopt inhoudelijk iets op te steken over het consumentenkrediet in Venezuela, de productaansprakelijkheid in China of de benadering en bestrijding van het gebruik van onrechtmatige bedingen in Nieuw-Zeeland komt dus van een vrij kale reis terug. Wel wordt veeleer beleidsmatig nagegaan hoe precies de consument wordt beschermd in de verschillende delen van de wereld. Zo komen de klassieke tweesprong publieke/private handhaving, het al dan niet bestaan en de organisatie van collectieve vorderingen en consumentenorganisaties, en de verhouding tussen het 'klassieke' rechtbankgebeuren en alternatieve geschillenbeslechtingsmechanismen, met alle voor- en nadelen daarvan, aan bod. Interessant is ook de mate waarin al dan niet beroep wordt of kan worden gedaan op private regulering (i.e. 'afspraken' die worden gemaakt tussen de voornaamste marktdeelnemers binnen een bepaalde sector), en de handhaving daarvan. De cijfergegevens die, waar mogelijk, worden gegeven zijn bijzonder interessant en maken de leemte van het ontbreken daarvan in veel responderende jurisdicties pijnlijk duidelijk. Ook niet-positiefrechtelijke thema's worden belicht. Zo wordt ingegaan op de nationale tradities van het consumentenrecht van de verschillende responderende jurisdicties, en de mate waarin het consumentenrecht (al dan niet verplicht) deel uitmaakt van het onderwijscurriculum, teneinde rechtsonderhorigen te sensibiliseren.

De praktijkjurist zal in dit boek weinig brood zien. Het is evenwel een *eye-opener* voor de geïnteresseerde lezer, die aantoont dat het ook ‘anders’ (daarom niet beter of slechter) kan dan de eigen benadering. Het maakt ons bewust van de relativiteit van het recht, en kan gerust dienen als inspiratie voor verder rechtsvergelijkend (al dan niet meer inhoudelijk) onderzoek. Het algemeen rapport besluit bovendien met vijf lessen die kunnen worden geleerd, en mee in beschouwing kunnen worden genomen naar de toekomst toe.

Tot slot kan het nuttig zijn een overzicht te geven van de responderende jurisdicties. De gepubliceerde rapporten komen uit Argentinië, Australië, Brazilië, Bulgarije, Canada (Quebec), Chili, China, Frankrijk, Griekenland, Hong Kong, Italië, Japan, Kroatië, Nederland, Nieuw-Zeeland, Polen, Portugal, Roemenië, Singapore, Slovenië, Spanje, Tsjechië, Turkije, Venezuela, het Verenigd-Koninkrijk, Zuid-Afrika en Zweden. De rapporten uit België, Finland, Hongarije, India, Noorwegen, Paraguay, Servië, Uruguay, de Verenigde Staten en Vietnam kunnen op aanvraag worden verkregen.

Jarich WERBROUCK

## FAMILIAAL VERMOGENSRECHT

R. DEKKERS, H. CASMAN, A.L. VERBEKE en E. ALOFS, *Erfrecht & giften - De nieuwe Belgische Erfwetten 2017 & 2018* (Antwerpen: Intersentia 2018), 360 p., €92.

Het privaatrecht vormt de basis van ons recht en het familiaal vermogensrecht is daar een belangrijk onderdeel van. In deze materie komen vele technische regels en juridische principes samen. Relatie- en huwelijksvermogensrecht, erfrecht en giften staan enerzijds elk op zichzelf. Anderzijds staan zij toch ook in permanente interactie met elkaar en met het privaatrecht in het algemeen, om nog niet te spreken over de interactie met het fiscaal recht, waar in dit boek niet wordt op ingegaan. Geïnspireerd door en in grote mate schatplichtig aan het *Handboek Burgerlijk Recht* van René Dekkers en in het bijzonder aan het door Hélène Casman op puike wijze herwerkte deel IV, willen de auteurs met dit boek *Erfrecht & giften* de materie op een meer bevattelijke en beknopte wijze inzichtelijk maken.

Intussen ligt de derde, eens te meer herwerkte editie voor. De eerste editie dateert van 2015. De tweede editie van 2017 strekte vooral tot verwerking van de nieuwe Erfwet van 2017 (voluit: Wet van 31 juli 2017 ‘tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake’, *BS* 1 september 2017). Deze derde editie is up-to-date tot september 2018 met volledige integratie van de nieuwe Huwelijksgoederenwet/Erfwet van 2018. In de loop van 2018 werden immers vanuit de praktijk en de universiteiten diverse bedenkingen geformuleerd met betrekking tot de Erfwet van 2017. Een aantal daarvan werden bij wijze van reparatie opgenomen in hoofdstuk 6 van de nieuwe Huwelijksgoederenwet/Erfwet van 2018 (of (voluit) de Wet van 22 juli 2018 ‘tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en diverse andere bepalingen wat het huwelijksvermogensrecht betreft en tot wijziging van de wet van 31 juli 2017 tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse bepalingen ter zake’, *BS* 27 juli 2018). Beide wetten treden in

werking op 1 september 2018.

De auteurs slagen in hun opzet tot beknoptheid én inzichtelijkheid op voortreffelijke wijze. Keer op keer dringen zij door tot de kern van de zaak.

Via René Dekkers over Hélène Casman en Alain-Laurent Verbeke tot Elisabeth Alofs worden vier generaties omspannen van academici, die een verantwoordelijkheid dragen voor het universitaire onderwijs in het familiaal vermogensrecht. Dit boek leent zich dan ook in de eerste plaats als een studieboek voor de studenten van het bachelorvak familiaal vermogensrecht aan de KU Leuven (zowel op de campussen van Leuven, Kortrijk als Brussel) en aan de Vrije Universiteit Brussel. In die optiek schetsen de auteurs de elementaire regels van het erfrecht en de giften. De tekst is beknopt en ook het voetnotenapparaat is beperkt gehouden. De doctrine wordt vermeld in een algemene bibliografie en in een specifieke literatuurlijst bij de aanvang van elk hoofdstuk. Het boek is eveneens studieboek voor praktijkjuristen, inzonderheid advocaten, notarissen en magistraten.

Niemand is ooit volleerd in het recht, en zeker niet in het familiaal vermogensrecht. Eenieder die in de praktijk complexe dossiers behandelt, weet hoe belangrijk het is om niet te verdrinken in al te technische details en zich niet te verliezen in oeverloze theoretische redeneringen. Om door de bomen het bos te blijven zien, moet men de basisconcepten beheersen en deze telkens weer kritisch, met een frisse en open blik, herbekijken vanuit het perspectief van een nieuwe concrete vraag of dossier. Dit boek is daartoe zeer welgekomen.

Sven MOSSELMANS

## FAMILIAAL VERMOGENSRECHT

J. VAN DEN MEUTTER, *De private stichting en het zorgenkind* in *Reeks Notariële Praktijkstudies* (Mechelen: Kluwer 2018), 90 p., €45,54

Het gerecenseerde boek is de commerciële versie van de masterthesis van de auteur die zij heeft geschreven aan de Vrije Universiteit Brussel. Het boek is voorzien van het GPRC-label (*Guaranteed Peer Reviewed Content*), wat op zich reeds getuigt van de kwaliteit ervan.

Het boek betreft een onderwerp met een grote sociale relevantie, waarmee de meeste praktijkjuristen in de magistratuur, de advocatuur en het notariaat in de loop van hun carrière geconfronteerd worden: het garanderen van de zorg voor een wils- en handelingsonbekwame meerderjarige, in het boek het “zorgenkind” genoemd. Ouders en verwanten van zo’n meerderjarige stellen zich namelijk onvermijdelijk op een bepaald punt in hun leven de volgende vraag: wat als ik, om een of andere reden, de zorg voor deze persoon niet meer op mij kan nemen? In dit opzicht bespreekt de auteur kritisch en met aandacht voor de noden van de praktijk de Belgische private stichting als een mogelijk vehikel dat deze zorg blijvend kan garanderen, waarbij zij een zeer logische opbouw hanteert.

In een eerste beweging bespreekt de auteur wat dient te worden verstaan onder de ruime notie “zorgenkind”, in de omschrijving van Swennen en Velghe: “*Alle personen van wie kan worden gevreesd dat zij na hun meerderjarigheid niet in staat*

*zullen zijn om hun persoonlijke of patrimoniale belangen zelf en zelfstandig adequaat te behartigen, wegens fysieke, psychische of sociale functiebeperkingen, of een combinatie daarvan.*” De auteur kiest er vervolgens voor om steeds de situatie van de ernstig mentaal gehandicapte meerderjarige als uitgangspunt te nemen. In dat opzicht behandelt zij eerst het ondertussen welbekende bewindsregime van de Wet van 17 maart 2013 betreffende de meerderjarige beschermde personen. Daarbij gaat zij klassiek volgens de structuur van de wet te werk: krachtlijnen van de wet, bewind over de persoon, bewind over het vermogen en de rol van de vertrouwenspersoon. Ten tweede behandelt de auteur ook de situatie van die zorgkinderen die niet onder enige gerechtelijke bescherming staan. De Wet van 2013 houdt namelijk geen verplichte gerechtelijke bescherming in en geeft zelfs de voorkeur aan de buitengerechtelijke bescherming. Desalniettemin geeft de auteur aan dat bij zorgkinderen de gerechtelijke bescherming in de meeste gevallen toch de voorkeur verdient, omdat de buitengerechtelijke bescherming enkel patrimoniale aspecten betreft en er bij zorgkinderen in de meeste gevallen ook zorg voor de persoon vereist is. Ten slotte analyseert de auteur zeer beknopt drie concrete problemen waarmee (de ouders en verwanten van) zorgkinderen zich geconfronteerd zien: het probleem betreffende de zorg voor de persoon van het zorgkind, het probleem betreffende het bestuur van het vermogen van het zorgkind en, ten slotte, het devolutieprobleem of de vraag hoe de devolutie naar en van het vermogen van het zorgkind kan geregeld worden. Dit laatste probleem speelt zowel op het niveau van het vermogen dat het zorgkind zelf erft – waarbij het voor de ouders met name moeilijk kan zijn om te bepalen of dit kind meer nodig zal hebben in de toekomst dan zijn wettelijk erfdeel –, als op het vermogen van het zorgkind dat bij zijn overlijden overgaat naar zijn erfgenamen. Deze drie vragen worden in het derde deel van dit boek uitvoerig behandeld.

In een tweede beweging bespreekt de auteur uitvoerig de regels inzake de Belgische private stichting, zoals geïntroduceerd door de Wet van 2 mei 2002 (de Wet Verenigingen en Stichtingen). Zij gaat met name dieper in op het belangeloos doel dat de private stichting dient te dienen: dit belangeloos doel kan perfect het verzekeren van de zorg voor een zorgkind zijn. Vervolgens worden kort enkele belangrijke aspecten van de private stichting behandeld: de vormvereiste van de oprichting bij authentieke akte, het afgescheiden vermogen van de stichting, de openbaarmakingsvereisten, de rechtspersoonlijkheid van de stichting, het bestuur, het controleorgaan, de aansprakelijkheid en, ten slotte, de ontbinding.

Beide voorgaande delen worden ten slotte samengebracht in een derde deel dat uitgebreid ingaat op het specifieke gebruik van de Belgische private stichting ter garantie van de zorg voor zorgkinderen. In een eerste hoofdstuk wordt het gebruik van de private stichting als bewindvoerder in de zin van de Wet van 2013 besproken. Een private stichting kan luidens art. 496/6, 2° BW namelijk als enige rechtspersoon de rol van bewindvoerder van een beschermde persoon op zich nemen en dit zowel over de persoon als over het vermogen van het zorgkind. Daartoe is vereist dat de statuten van de stichting elk van deze bewindsrollen bepalen als belangeloos doel en bovendien dat dit het enige doel is van de stichting. De auteur argumenteert echter, mijns inziens terecht, dat ook andere doelen in de statuten mogen worden opgenomen, zolang deze tevens belangeloos zijn én zolang deze gericht zijn op het welzijn van het zorgkind. Zo kan men bijvoorbeeld ook de vermogensplanning in het voordeel van het zorgkind verwezenlijken middels de stichting – wat in het tweede hoofdstuk van dit derde deel van dit boek aan bod komt –, naast het bewind

over dat zorgenkind. Daarnaast kunnen ook enkele specifieke regels betreffende de verwezenlijking van dat doel in de statuten opgenomen worden. Ten slotte analyseert de auteur hoe een stichting als bewindvoerder een oplossing kan zijn voor de drie voormelde concrete problemen. Het zorg- en bestuursprobleem worden terdege opgelost door een stichting aan te stellen als bewindvoerder, al zal de stichting wel voldoende betrokken dienen te zijn bij het dagelijkse leven van het zorgenkind en zal zij over voldoende middelen dienen te beschikken. Voor het devolutieprobleem daarentegen is een stichting als bewindvoerder geen oplossing, aangezien typische rechtshandelingen zoals het maken van een testament of het doen van schenkingen door artikel 497/2 BW worden onttrokken aan de vertegenwoordigingsmacht van de bewindvoerder.

In het tweede hoofdstuk van dit derde deel wordt het gebruik van de private stichting ter zorg- en vermogensplanning buiten de rechter om en los van enig beschermingsstatuut besproken. Ouders kunnen namelijk een deel van hun vermogen afsplitsen in een private stichting om aan zorg- en vermogensplanning te doen. De auteur argumenteert overtuigend dat dergelijk doel van een stichting wel degelijk als belangeloos kan aangemerkt worden. Bovendien staat het vast dat de stichting ter verwezenlijking van haar doel bijvoorbeeld een maandelijks bedrag kan uitkeren aan het zorgenkind. In de statuten van de stichting kunnen ook alle mogelijke bepalingen worden opgenomen om de zorg voor het zorgenkind te verzekeren. Een dergelijke stichting biedt op deze manier een mooie oplossing voor het voormelde zorgprobleem. Ook het bestuursprobleem kan aangepakt worden, met name door specifieke aandacht te besteden aan de aanstelling van een raad van bestuur van de stichting, bestaande uit minimum drie bestuurders, die het in de stichting ingebrachte vermogen volgens de regels van de kunst bestuurt. Wel dient te worden opgemerkt dat de inbreng van het vermogen wordt gelijkgeschakeld met een schenking en dus vatbaar is voor inkorting door de erfgenamen, met inbegrip van het zorgenkind zelf. Het is met andere woorden niet mogelijk om het erfdeel van het zorgenkind onder te brengen in de stichting. Als oplossing hiervoor dringt de auteur aan op wetgevend ingrijpen, waarbij zij verwijst naar een wetsvoorstel van 2014 dat de certificering mogelijk wenste te maken voor het vermogen ingebracht in een stichting, waardoor de ouders vermogen zouden kunnen inbrengen en daarvoor certificaten in ruil zouden kunnen terugkrijgen, die zij dan als voorschot op erfdeel aan het zorgenkind kunnen schenken, waardoor er geen risico op inkorting door dit zorgenkind meer is. Het devolutieprobleem kan aldus minder eenvoudig worden opgelost met behulp van dit vehikel en enige creativiteit en zorgvuldige redactie van de statuten zijn nodig in dit opzicht. De stichting ter verzorging van het zorgenkind wordt namelijk door de rechter ontbonden bij diens overlijden, omdat het belangeloos doel wegvalt. Wel kan men bij de inbreng in de stichting ook bepalen wat er met het vermogen van die stichting dient te gebeuren bij ontbinding, bijvoorbeeld aan de hand van een ontbindende voorwaarde van vooroverlijden van het zorgenkind, waarbij de ingebrachte gelden meteen overgaan naar een andere aangeduide persoon (een zogenaam *fideicommissum de residuo*).

Het gerecenseerde boek is beknopt, helder en vlot geschreven. De auteur behandelt een maatschappelijk uiterst relevante problematiek en reikt daarbij mooi vormgegeven concrete oplossingen aan, waarbij de verschillende relevante deelproblemen uitvoerig behandeld worden en pro's en contra's van de verschillende oplossingen in de verf gezet worden. In dit opzicht is het onderzoek waarvan dit boek de neerslag vormt onmiddellijk toepasbaar in de praktijk, wat tevens een verklaring vormt voor

de opname van het boek in de Reeks Notariële Praktijkstudies. Ook is de auteur niet bang om de tekortkomingen van de huidige regimes aan te duiden en mogelijke oplossingen in dat verband te signaleren, waarbij zij verdienen terug te grijpen naar eerder wetgevend initiatief. Tegelijk suggereert zij echter bepaalde alternatieve oplossingen voor deze problemen, waardoor de praktijk niet op dit – nochtans wenselijke – wetgevend ingrijpen dient te wachten om met de private stichting aan de slag te gaan om families met een zorgenkind bij te staan. Dit boek verdient aldus absoluut een plaats in de boekenkast van de jurist met een algemene interesse in of praktische ervaring met de problematiek van de zorgkinderen.

Benjamin VERHEYE

## GERECHTELIJK RECHT

H. BOULARBAH en J.F. VAN DROOGHENBROECK (eds.), *Actualités en droit judiciaire: un peu de tout après six pots-pourris* (Limal: Anthemis 2018), 424 p., €84,91.

Er was een tijd – jongere confraters zullen het zich misschien moeilijk kunnen inbeelden – waarin het gerechtelijk recht dermate aan het gezichtsveld van de wetgever was onttrokken, dat men kon volstaan met een actualiteitsoverzicht zo om de vijf à zes jaar. Een tijd waarin de nieuwigheden in deze rechtstak vooral bestonden uit het sporadische principiële arrest van het Hof van Cassatie aangevuld met wat lagere rechtspraak. Een onschuldiger tijd, althans voor sommigen, maar in ieder geval een eenvoudiger tijd.

Tijden veranderen. De afgelopen vijf jaar werd de praktijk zonder meer bedolven onder de hertekeningen van het gerechtelijk en procesrechtelijk landschap. Alleen al in 2018 werden vier (!) wetten gestemd die de burgerlijke rechtspleging in belangrijke mate hebben gewijzigd (de Rolrechtenwet, de nieuwe Bemiddelingswet, de Wet vermindering werklast rechterlijke orde, en de Wet van 21 december 2018 houdende diverse bepalingen betreffende justitie). Nog sprekender zijn de statistieken bijgehouden door een juridische uitgever, waaruit moet blijken dat het Gerechtelijk Wetboek lopende het jaar 2018 maar liefst in 62 Staatsbladen werd gewijzigd. *Nemo censetur ignorare legem?* Nou ja. Aan een dergelijk tempo ziet zelfs de meest belegen advocaat of rechter door de bomen het bos niet meer, de talloze studiedagen die in het spoor van de legistische lawine worden georganiseerd ten spijt.

In een dergelijke context is het verzamelwerk “*Actualités en droit judiciaire : un peu de tout après six pots-pourris*” een welgekomen ankerpunt. Het boek ambieert niet alle “pot pourri’s” in detail te beschrijven en te commentariëren. Los van de twijfelachtige haalbaarheid van een dergelijk project, zou er weinig meerwaarde gelegen zijn in het bundelen en herkauwen van de reeds bestaande analyses ter zake. In plaats daarvan reikt het werk ons een vogelperspectief aan. De lezer verkrijgt een bredere kijk op de evolutie die het gerechtelijk recht de afgelopen jaren heeft doorgemaakt. Die evolutie bestaat in belangrijke mate uit de “pot pourri’s”, maar is daar niet toe beperkt. In al dat wetgevend geweld zou een mens inderdaad vergeten dat er ook interessante ontwikkelingen in de *rechtspraak* te ontdekken vallen die met de hervormingen niets van doen hebben (bv. op het vlak van de rechterlijke bevoegdheid of de instaatstelling), of dat er ook nog *andere* bouwerven zijn die onze



aandacht verdienen (bv. inzake de elektronische procesvoering). Het is dat bredere plaatje – het bos, en niet de bomen – dat het voorwerp vormt van dit verzamelwerk. Wie toch meer in de diepte wil gaan, vindt in de voetnoten de nodige wegwijzers, weze het – en dat is een beetje jammer – bijna uitsluitend naar Franstalige bronnen.

Vanzelfsprekend hebben de auteurs inhoudelijke keuzes moeten maken. Niet alles kon worden besproken. Op die manier wordt het boek zélf een “pot pourri”, een bonte verzameling van actuele topics binnen het gerechtelijk recht. Op de selectie valt evenwel weinig af te dingen. De bijdragen zijn helder geschreven en getuigen stuk voor stuk van een praktijkgerichte insteek. De auteurs beperken zich inderdaad niet tot een louter theoretische commentaar; zij gaan ook *in concreto* na wat de vele recente ontwikkelingen nu voor impact hebben op de procespraktijk. Het feit dat de meeste auteurs met het ene been in de *academia* staan en met het andere been in ‘het veld’, zal daar niet vreemd aan zijn.

Concreet bespreken Frédéric Georges en Barbara Sias de vele, vaak complexe, hervormingen in de gerechtelijke organisatie. Zij sparen daarbij hun kritiek niet: soms in vlijmscherpe bewoordingen, dan weer welhaast poëtisch. Of wanneer hebt u voor het laatst Deel II van het Gerechtelijk Wetboek vergeleken gezien met “*un jardin à l’anglaise (déssecsché et peu soigné) [plutôt qu’] une oeuvre de Le Nôtre*”? Vervolgens gaat Marc Baetens-Spetschinsky in op recente evoluties inzake rechterlijke bevoegdheid. Dominique Mougenot en Justin Vanderschuren brengen een glasheldere stand van zaken over de elektronische procesvoering. Zij durven daarbij ook vooruit te blikken. Zo staat de elektronische betekening (e-betekening) voor de deur, waarbij toch belangrijke, zelfs existentiële vragen rijzen. Keren we op die manier immers niet op onze schreden terug, en dreigen we de waarborgen van een fysieke betekening door de gerechtsdeurwaarder niet in te ruilen voor een veredelde kennisgeving per (e-)post? Wie al wel eens een belangrijke mail in zijn spamfolder heeft zien verdwijnen, kent de gevaren. Gaëlle Eloy en Jean-Sébastien Lenaerts bespreken recente wetgeving en rechtspraak rond de instaatstelling. Het drietal Jean-François van Drooghenbroeck, Nathalie Dandoy en Nicolas Gendrin delft vervolgens in de diepste parlementaire krochten om de beruchte saga van de rol van de rechter bij verstek met een bijzondere levendigheid te vertellen. Nog nooit leek het procesrecht meer op een drama in meerdere bedrijven. Hakim Boularbah en Charlotte Hauwen behandelen de ingrijpende wijzigingen aan de nietigheidsregeling, evenals (in een tweede bijdrage) een aantal welgekozen “*questions choisies*” betreffende de gerechtskosten. Arnaud Hoc fileert de meest recente wijzigingen aan het hoger beroep. Nogmaals Frédéric Georges, ditmaal bijgestaan door Gaël Palmaers, bespreekt de voorlopige tenuitvoerlegging van vonnissen en arresten, en Cécile De Boe besluit met een omstandig overzicht van de herwerkte procedure tot uitlegging en verbetering van vonnissen.

Dit verzamelwerk is zonder meer een aanwinst voor de bibliotheek van elke rechtspacticus die wel eens in de rechtbank komt. De lezer verkrijgt een waardevolle *tour d’horizon* van een rechtstak in volle ontwikkeling. Wie de afgelopen jaren het gevoel kreeg te verdrinken in een zondvloed aan hervormingen, krijgt met dit boek terug vaste grond onder de voeten. En dat is geen slechte zaak, want het water valt nog altijd met bakken uit de hemel.

Sven SOBRIE

## INSOLVENTIERECHT

F. GEORGE, *Le droit des contrats à l'épreuve de la faillite* (Brussel: Larcier 2018), 1372 p., €200.

In het omvangrijke *Le droit des contrats à l'épreuve de la faillite. Essor ou déclin du principe de l'égalité des créanciers?* onderzoekt Florence George de raakvlakken tussen het verbintenissen- en overeenkomstenrecht enerzijds en het faillissementsrecht anderzijds. Het boek is een aanrader voor elke praktijkmaker of academicus die geconfronteerd wordt met het faillissementsrecht. De handelseditie van het proefschrift van George is opgedeeld in vier delen. In Deel I wordt dieper ingegaan op het ontstaan van het faillissementsrecht, de beginselen van het faillissementsrecht en de rechtspositie van de curator. Wat de rechtspositie van de curator betreft, geeft George de voorkeur aan de kwalificatie als vertegenwoordiger van de gefailleerde. In Deel II staat de invloed van het faillissementsrecht op de totstandkoming van de overeenkomst centraal. Hiertoe behandelt George o.a. de tegenwerpelijke van een overeenkomst aan de failliete boedel, de beschikkingsonbevoegdheid en het onderscheid tussen schulden in de boedel en schulden van de boedel ('boedelschulden'). In Deel III wordt de uitvoering van de overeenkomst besproken. Er wordt uitgebreid aandacht besteed aan de werking van wettelijke en verbintenissenrechtelijke waarborgmechanismen (bv. het retentierecht en de schuldvergelijking) in geval van faillissement. George ziet in de theorie van de wetsontduiking een oplossing om paal en perk te stellen aan waarborgmechanismen die tot doel hebben het '*paritas creditorum*'-beginsel te omzeilen. Het '*paritas creditorum*'-beginsel vormt de rode draad doorheen het proefschrift van George. Deel IV handelt over de beëindiging van de overeenkomst. De beëindiging van rechtswege van overeenkomsten *intuitu personae* wordt genuanceerd en er wordt aandacht besteed aan de kwalificatie van beëindigingsclausules. Ook het eenzijdige beëindigingsrecht van de curator m.b.t. lopende overeenkomsten, de invloed van het faillissement op postcontractuele verbintenissen en het lot van vrijwaringsverplichtingen bij koop komen aan bod. In de algemene conclusie roept George de wetgever op om duidelijkheid te verschaffen over de rechtspositie van de curator en de draagwijdte van het '*paritas creditorum*'-beginsel. Daarnaast dient de wetgever volgens George het grensgebied tussen het verbintenissen- en overeenkomstenrecht en het faillissementsrecht op verschillende vlakken te verduidelijken (het begrip 'lopende overeenkomst', de wettelijke en verbintenissenrechtelijke waarborgmechanismen, etc.). Ten slotte verdedigt George dat het noodzakelijk is om het zekerhedenrecht (bv. de voorrechten) aan een diepgaande reflectie te onderwerpen.

Sander BAEYENS

## INSOLVENTIERECHT

D. DE MAREZ en C. STRAGIER, *Boek XX - Een commentaar bij het nieuwe insolventierecht* (Brugge: die Keure 2018), 402 p., €70

Het Wetboek Economisch Recht (hierna: “WER”) heeft sinds zijn introductie in 2013 voor een codificatiegolf gezorgd in het handels (nu ondernemings-) en economisch recht. Een van de laatste toevoegingen aan dit ‘codificatietij’ is de toevoeging van de toenmalige Faillissementswet en de wet op de Continuïteit van Ondernemingen (hierna: “WCO”) in dit wetboek. Samen met deze codificatie werden een aantal wijzigingen doorgevoerd. Beide wetten werden bij wet van 11 augustus 2017 aan het WER toegevoegd onder boek XX, met inwerkingtreding op 1 mei 2018.

De auteurs, Dominique De Marez en Charlotte Stragier, leveren ons nu een behulpzame commentaar die de verschillende consolidaties en wijzigingen uiteenzet en toelicht.

Het boek volgt de structuur van boek XX en is dus opgedeeld in 11 titels. De eerste titel (“Algemene beginselen”) licht het toepassingsgebied (dat ingrijpend werd uitgebreid zodat nu ook vzw’s, maatschappen en vrije beroepers failliet kunnen worden verklaard), de basisbegrippen en de procedures toe. De tweede titel (“De opsporing van ondernemingen in moeilijkheden”) gaat kort in op de opsporing van ondernemingen in moeilijkheden. Titels drie (“De voorlopige maatregelen”) en vier (“De ondernemingsbemiddelaar”) gaan kort in op de beperkte wijzigingen die doorgevoerd werden aan de voorlopige maatregelen die in het kader van insolventieprocedures kunnen genomen worden, de aanstelling van een ondernemingsbemiddelaar en het minnelijk akkoord. Titel 5 (“De gerechtelijke reorganisatie”) bespreekt het bulk van de regels die uit de oude WCO werden overgeheveld, samen met de occasionele wijziging. Titel 6 (“Faillissement”) behandelt dan weer het gros van de regels verhuisd vanuit de oude Faillissementswet waarbij aandacht wordt besteed aan de wijzigingen in verband met de verschoonbaarverklaring. Titel 7 (“Grensoverschrijdende insolventie”) gaat in op een aantal wijzigingen die werden doorgevoerd op het vlak van grensoverschrijdende insolventieprocedures. In titel 8 (“Aansprakelijkheidsvorderingen”) wordt enerzijds de overheveling van een aantal aansprakelijkheidsregels bij faillissement van het Wetboek Vennootschapsrecht naar het WER becommentarieerd en anderzijds de introductie van de aansprakelijkheidsgrond voor “*wrongful trading*” besproken. Titel 9 (“verbodsbepalingen en de rehabilitatie”) bespreekt de rehabilitatie en de beroepsverboden die naar aanleiding van een faillissement kunnen worden opgelegd en verduidelijkt de beperkingen die de wetgever voorzag voor vrije beroepers. Titels 10 (“Intrekking van het faillissement”) en 11 (“Inwerkingtreding van boek XX en overgangsbepalingen”) behandelen de gelijknamige materies.

Het boek volgt nauwgezet de structuur van boek XX van het WER, zonder zich vast te rijden in de strakke structuur van een artikelsgewijze commentaar. De verschillende wijzigingen die de wetgever samen met de codificatie invoerde worden op een bevattelijke manier uiteengezet, waarbij de grote lijnen die er aan de basis van liggen worden toegelicht. Dit gebeurt meestal in een heldere uiteenzetting waarbij eerst de wijziging zelf wordt weergegeven, deze vervolgens wordt geduid aan de hand van de Memorie van Toelichting en (eventueel) het advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State. Daarop volgt een korte commentaar van de auteurs. Op dit vlak blijft de lezer soms op zijn honger zitten en af en toe wordt er iets te vaak

een loutere weergave gegeven van de kritieken van de Raad van State, rechtspraak of rechtsleer zonder dat de auteurs een duidelijk standpunt innemen.

Dat gezegd zijnde heeft ondergetekende, sinds hij dit boek voor het eerst in handen kreeg, al gretig gebruik kunnen maken van dit werkstuk om zowel punctuele als meer diepgravende vragen op te lossen.

Egidius VAN HEDDEGHEM

## INSOLVENTIERECHT

E. DIRIX, *Beslag in APR* (Mechelen: Wolters Kluwer 2018), 642 p., €159.

Met overtuiging noemt Walter van Gerven juridische handboeken ‘het koninginnenstuk van de rechtsliteratuur’. Dit is zeker het geval in deze tijd van losbladige verzamelingen, voor zover die al niet zijn vervangen door de elektronisch beschikbare juridische informatie. Handboeken blijven een absolute *must*. Zij zorgen ervoor dat de praktijkjurist het spoor niet bijster geraakt in de massa’s wetgeving, rechtspraak en doctrine die hem van alle kanten belagen. Het schrijven van een handboek vraagt dan ook een bijzondere discipline vanwege de auteur: hij moet een bepaalde rechtstak dan wel een deeldomein binnen de essentiële krijtlijnen houden, door enerzijds de basis zeker niet over het hoofd te zien en door anderzijds toch een meerwaarde te bieden die de lezer elders niet vindt en die hem desnoods moet inspireren tot verdere studie. De auteur moet ermee rekening houden dat, voor zover andere juridische boeken al zouden worden ‘gelezen’ in de eigenlijke zin van het woord, dit allerminst het geval is met handboeken. Handboeken worden in de eerste plaats ‘geraadpleegd’, punctueel en enkel daar waar nodig.

Voor mij ligt de vierde editie van de APR-bestseller ‘Beslag’ van Eric Dirix. Dit boek is (meer dan) hét handboek inzake beslagrecht. Het geldt als maat en maatstaf voor alle beslagrechters in het land. Het is noch min noch meer de ‘Bijbel’ van het beslagrecht. Het combineert de praktijkinzichten als beslagrechter met de conceptuele fundamenten van het proces- en vermogensrecht.

Auteur Dirix heeft zonder meer de grondslagen gelegd voor het moderne beslagrecht. Ook zijn overzichten van rechtspraak in dit tijdschrift hebben het vakdomein gevormd. Ze hebben een modelfunctie voor hun genre: ze zijn kort en gebald, maar tegelijk volledig en omvattend voor de praktijk. Zijn publicaties in het beslagrecht hebben ertoe geleid dat het beslagrecht niet langer een specialistisch en op zichzelf staand procedureel domein is, maar geïntegreerd is in het ruimere proces- en vermogensrecht. De technische uitwerking van het beslagrecht is steeds binnen dat grotere conceptuele geheel te integreren.

De recent gevierde auteur is alom gekend als ‘maatman’ van het vermogensrecht *sensu lato* (E. Dirix, *De maatman voor het vermogensrecht in theorie en praktijk – Verspreide privaatrechtelijke opstellen* (Antwerpen: Intersentia 2018), 410 p.; zie ook V. Sagaert (ed.), *Vraagpunten op de grens van insolventierecht, goederenrecht en verbintenissenrecht – Opstellen aangeboden aan prof. dr. Eric Dirix* (Antwerpen: Intersentia 2018), 247 p.).

Het boek start met een hoofdstuk tot inleidende bespreking van een aantal basiscon-

cepten (zoals de reële executie en de dwangsom) en de taak van de beslagrechter en de gerechtsdeurwaarder als centrale figuren, zo ook van de publiciteit omtrent beslag en de beslagbaarheid van goederen. De drie volgende hoofdstukken behandelen het gamma aan uitvoerbare titels (hoofdstuk II), het ingevolge de recente Potpourri-wetgeving compleet hertekende regime van thans in de regel voorlopig uitvoerbare rechterlijke beslissingen (hoofdstuk III) en het kantonnement (hoofdstuk IV). Ongeveer halfweg in het boek komt dan het tweeluik ‘barend beslag’ (hoofdstuk V) en ‘uitvoerend beslag’ (hoofdstuk VI) en vervolgens het (combinerende) drieluik ‘beslag op roerend goed’ (hoofdstuk VII), ‘beslag onder derden’ (hoofdstuk VIII) en ‘beslag op onroerend goed’ (hoofdstuk IX).

Auteur Dirix voerde een grondige *update* door, gelet op tal van nieuwe en interessante elementen, die de afgelopen jaren (sinds de vorige editie van het boek in 2010 met medewerking van K. Broeckx) zijn tussengekomen. De diverse hoofdstukken staan bol van nieuwigheden, vaak mede vanuit een internationaal perspectief. Bij wijze van steekproef kan worden gewezen op het al dan niet open/gesloten stelsel van bewarende en uitvoerbare beslagen (nr. 54), de internationale bevoegdheid van de beslagrechter (nrs. 103 en 262), de typologie van uitvoerbare titels (nr. 219), de zogeheten impliciete uitvoerbare titels (nr. 233), de restitutie en het herstel na een onterecht gebleken tenuitvoerlegging, bijvoorbeeld na een cassatieberoep (nrs. 299-301), de gebeurlijke winstafdracht (nr. 301), de samenstelling van het bedrag van het kantonnement (nr. 304), het conflict van scheepsbeslag met insolventieprocedures (nr. 397), het zogeheten bewijsbeslag (nrs. 412-413), de tenuitvoerlegging tegen een robot (nr. 419), de inbeslagneming na waarneming door middel van een drone (nr. 510), het beslag op *bitcoins* (nr. 650), het afzonderlijke beslag op onroerend geworden zaken (nrs. 480 en 761-763), de sanctie omwille van een onvolkomen verklaring van derde-beslagene (nr. 702), de gedematerialiseerde openbare verkoop (nrs. 862-863) en het hoger bod in de openbare verkoopvoorwaarden (nrs. 864-865).

Het spreekt vanzelf dat de rechtspraktijk eens te meer bijzondere inspiratie zal vinden in deze vernieuwde topper.

Sven MOSSELMANS

## SOCIAAL RECHT

M.-A. MASSCHELEIN, *Arbeidsgerechten en sociaal procesrecht* in *APR* (Mechelen: Wolters Kluwer 2018), xxxiii + 413 p., €110,56.

Na het overlijden in 2008 van gewezen hoogleraar en voorzitter van de arbeidsrechtbank van Gent Jacques Petit bleef zijn *opus magnum* lange tijd onaangeroerd. In 1980 had deze in de APR-reeks een eerste grondig overzicht van het sociaal procesrecht gepubliceerd dat later nog stelselmatig werd bijgewerkt tot 2006. Nadien waagden weinigen het in zijn voetspoor te treden. Dat was enigszins begrijpelijk, want zijn encyclopedische kennis inzake het sociaal procesrecht viel niet te evenaren en het sociaal procesrecht vergt toch ook heel wat praktijkervaring. Dat belette evenwel niet dat de leemte aan dergelijk basiswerk steeds pijnlijker werd, maar weinigen voelden zich geroepen om dergelijk encyclopedisch werk te actualiseren. Verder maakte het voortdurend rommelen inzake de organisatie van de arbeids-

gerechten en arbeidsauditoraten een dergelijk onderneming hachelijk. En tenslotte bereikte ook de encyclopedische behandeling door Petit van alle mogelijke thema's een grens voor publicatie in één volume.

Thans voelde gewezen substituut, tegenwoordig rechter in de arbeidsrechtbank te Brussel, Mary Ann Masschelein zich geroepen om de leemte op te vullen. Meteen valt op hoe zij het mes gezet heeft in het lijvige werk van haar voorganger. Het aantal bladzijden is zowat gehalveerd. Het aantal voetnoten is drastisch gereduceerd. Waar Petit nog bijna alle gepubliceerde vonnissen en arresten mee opnam, vallen nu de sobere verwijzingen op. Alleen de cassatiearresten lijken de bezuiniging overleefd te hebben. Naar vonnissen wordt weinig verwezen tenzij wanneer ze werkelijk uniek zijn, zoals bij de veroordeling tot een dwangsom van een onderneming tot overname van personeel van een andere vennootschap (nr 731). De verwerkte rechtsleer dateert in hoge mate van deze eeuw. Daarmee is een stuk rechtsgeschiedenis weggevalen.

Waar Petit nog in hoge mate een sociale versie van het procesrecht bracht, ligt de focus van Masschelein volledig op het sociale procesrecht, d.w.z. het voor de arbeidsgerechten relevante procesrecht. Dat maakt dat sommige algemene thema's zoals dading, arbitrage, alternatieve geschillenbeslechting en prejudiciële vragen weggesnoeid zijn. Ook de uitgebreide en systematische beschrijving van "incidenten" is behoorlijk ingekort. De Vlaamse wetgeving werd uiteraard behouden, maar verwijzingen naar de Franstalige wetgeving sneuvelden. Het uiterst nuttig zakenregister oogt korter maar specifiek.

Het boek is een echt naslagwerk dat de actuele wetgeving en de voornaamste rechtspraak samenvat, zonder kritische commentaar. Het is dus uiterst "rechtspositief". Er is niets te vinden over actuele discussiepunten zoals de rol van de arbeidsauditoraten en van de arbeidsgerechten, over de samenstelling van de arbeidsgerechten in kamers voor arbeiders en bedienden, over de gevolgen van de verhoging van de rechtsplegingsvergoeding, of over de recent ingevoerde praktijktesten. Daarentegen wordt bijvoorbeeld de tekstuele miskleun in het Vlaamse Gelijkkansendecreet tot wijziging van artikel 578, 20° Ger.W. bondig maar correct gecorrigeerd (nr. 188) met verwijzing naar artikel 29 van hetzelfde decreet, weliswaar zonder verwijzing naar rechtspraak van de burgerlijke rechtbanken die zich, allicht van alle arbeidsrechtelijke bepalingen onbewust, zonder aarzeling wel bevoegd verklaard hebben (zoals in onderwijsbetwistingen).

Sommige rechtsgeleerden zullen betwisten dat dit nog rechtsleer is. Indien evenwel rekening wordt gehouden met de "impactfactor", d.w.z. met het aantal toekomstige verwijzingen naar dit werk, dan zal de balans wel heel anders uitslaan. Zoals het boek van Petit in 1980 past het perfect in de APR-reeks als basisoverzicht. Voor advocaten en magistraten zal het waarschijnlijk een referentiewerk worden, al zullen die soms toch nog meer lectuur moeten doornemen om alle mogelijke procedurele valkuilen te vermijden, zoals bij de beschermde werknemers. Ook de uitgebreide behandeling van verjaring, stuiting en schorsing is weggevalen. Dat blijft ook een valkuil waar de auteur wijselijk en met het oog op beknoptheid is vanaf gebleven.

Wel is duidelijk dat de jurist steeds op zijn/haar hoede moet blijven in deze veranderlijke wereld. In het lijstje van socialezekerheidsverdragen (nr. 397) ontbreekt het Verdrag van 20 mei 1957 tussen België en het Verenigd Koninkrijk. De auteur lijkt nog uit te gaan van een ordentelijk "uittredingsverdrag", zoals trouwens de website van de FOD Sociale Zekerheid, maar ondertussen is het hoogstwaarschijnlijk dat dit Verdrag weer "actueel" zal worden voor de 25.000 Britten in dit land.

Ook voor wetenschappelijk onderzoek blijft het boek een goed referentiewerk. Soms is het voor een wetenschapper aangenaam om ook een bron voor de rechtshandhaving te vinden voor wat vanzelfsprekend zou moeten zijn. Zo kan ik studenten weer met genoeg verwijzen naar een korte en duidelijke tekst inzake de stakingsvordering bij discriminatievorderingen (nrs. 521 e.v.).

Hiermee is nogmaals bewezen dat de rechtswetenschap niet zonder meer kan ingepast worden in het waarderingsschema van andere wetenschappen, vooral niet inzake “impact”. In die wetenschappen zorgen onderzoekers voor innovatie. In de rechtswetenschap haasten onderzoekers en auteurs zich om de innovaties van de wetgevers en de rechterlijke macht op alle niveaus bij te houden en enig overzicht te bewaren. Dat is voor België als tweetalig land zelfs al niet volledig gelukt, maar handboeken blijven inderdaad best vooral handig, praktisch en niet te spitsvondig.

Daniël CUYPERS

## VARIA

J. BAECK (ed.), *Privaatrecht in actie!* (Brugge: die Keure 2018), 255 p., €55,66.

Juristen gaan vaak uit van allerlei veronderstellingen, zeker wanneer het gaat om het formuleren van voorstellen tot verbetering van het recht. Talrijk zijn de voorbeelden waar de wetgever nieuwe regels introduceert op grond van de aanname van de te verwachten gunstige effecten. Zo werd recent inzake het uitvoerend onroerend beslag op onroerend goed het recht op hoger bod afgeschaft. Hierbij werd uitgegaan van de veronderstelling dat zulks geen nadelige invloed zal hebben op de verkoopresultaten. Vele commentatoren maken zich nochtans ernstig zorgen en zijn ongerust of deze afschaffing niet ten koste zal gaan van de beslagen debiteur. Nog recenter werd het stelsel van de betaling van de rolrechten drastisch gewijzigd derwijze dat de inning wordt verschoven van het begin naar het einde van de procedure. Ook hier worden twijfels geuit of de doelstelling van werklastvermindering van het gerechtelijk systeem bewaarheid zal worden (zie S. Mosselmans in *RW* 2018-19, 1002). Bovendien mag redelijkerwijze worden gevreesd dat de resultaten zullen tegenvalen. Men hoeft geen expert overheidsfinanciën te zijn om te weten dat de meest optimale wijze van inning van belastingen deze is die aan de bron plaatsvindt. Al deze vragen kunnen echter bij gebrek aan empirisch onderzoek niet met zekerheid worden beantwoord. Men kan in beide gevallen enkel de hoop uitspreken dat binnen afzienbare tijd een wetsevaluatie zal plaatsvinden. Niet alleen de wetgever, ook de rechter kan soms worden verweten louter af te gaan op bepaalde veronderstellingen. Op rechterlijke uitspraken die gebaseerd zijn op het ‘buikgevoel’ van de rechters zit niemand te wachten (zie E. Dirix in *RW* 2014-15, 885). Terecht wordt dan ook gepleit voor een grotere aandacht voor het onderzoek naar de effecten van het recht. Wat zijn voorstellen tot ‘verbetering’ van het recht waard indien men compleet in het duister tast over hoe deze in de praktijk zullen uitpakken. Het belang van de rechtsempirie, maar ook de beperkingen ervan werden in dit tijdschrift reeds uitvoerig belicht (W.H. van Boom, *TPR* 2013, 3 e.v. en M.V. Antokolskaia, *TPR* 2016, 423 e.v.). Niet alleen rechtsempirie maar ook de inzichten van andere wetenschappen kunnen helpen om een juridische redenering te ondersteunen. Deze grotere openheid hoeft

de eigenheid van de rechtswetenschap niet in het gedrang te brengen (zie: *Interdisciplinariteit van het recht. Law and...-bewegingen in het privaatrecht*, Leuven/Antwerpen, Jura Falconis Libri, 2018).

Het voorliggend boek dat de neerslag is van een op 18 mei 2018 aan de Gentse rechtsfaculteit gehouden studiedag laat daarom een verfrissend geluid horen. In haar voorwoord breekt prof. J. Baeck een lans voor de toegevoegde waarde van de rechtsempirie voor de ontwikkeling van het privaatrecht. Zij stelt jammer genoeg ook vast dat ons land op dit gebied achterstaat. Indien dit laatste inderdaad het geval is, dan wordt met dit boek de problematiek duidelijk op de wetenschappelijke agenda gezet en mag men de toekomst hoopgevend tegemoet zien. Dit laatste is overigens niet louter een aanname, maar blijkt uit andere recente initiatieven en wordt bevestigd indien men tegenwoordig een blik werpt op de programmaverklaringen van diverse onderzoeksgroepen aan onze rechtsfaculteiten. Kortom dit boek verdient alle lof. De stuk voor stuk mooie bijdragen laten goed zien wat een open blik voor het privaatrecht vermag.

De eerste bijdrage is van de hand van de twee grote gangmakers in Nederland van deze beweging waaraan zij de naam ‘civilogie’ hebben gegeven. In hun bijdrage schetsen prof. W. van Boom (Leiden) en prof. I. Giesen (Utrecht) de evolutie van de inbreng van externe disciplines op het rechtsonderzoek en zetten zij de lijnen uit voor de toekomst. Positief is dat dit overzicht laat zien dat de invloed gestaag is toegenomen in het bijzonder in het aansprakelijkheidsrecht en het procesrecht. Een bedreiging is wel dat civilisten soms in de verleiding komen maar wat aan te rommelen en resultaten uit de empirie of uit andere wetenschappen te veel gebruiken als retorisch argument.

Prof. J. Baeck en prof. I. Claeys brengen in de tweede bijdrage verslag uit over hun studie van de dossiers van de Gentse vredege rechten over de toepassing van de mogelijkheid om bij hernieuwing van de handelshuur de huurprijs “naar billijkheid” vast te stellen (art. 18 Handelshuurwet). Hun onderzoek leert dat in de praktijk slechts zelden van deze mogelijkheid wordt gebruik gemaakt. Verder biedt de studie interessante informatie over de gebruikte evaluatiemethode. Duidelijk blijkt ook dat de deskundige telkens een cruciale rol speelt bij deze evaluatie. Zoals de auteurs zelf toegeven is dit onderzoek slechts een aanzet. De problematiek verdient een veel grotere aanpak en er is nog meer empirisch onderzoek nodig.

Een omvangrijk onderzoek werd uitgevoerd door rechter Christine Van Roy naar de rechtspraak van de familierechtbanken over de verblijfsregeling bij co-ouderschap. Er werd gewerkt met een zelf aangelegde databank van ca. 4.000 ongepubliceerde Nederlandstalige uitspraken tussen 2005 en 2013. Hieruit leidt de auteur de criteria af die determinerend blijken te zijn voor de uitkomst in functie van de leeftijd van de kinderen. Volgens de auteur kan haar onderzoek een bijdrage leveren tot meer rechtszekerheid en het aantal procedures die vaak enkel tot veel bitterheid aanleiding geven, doen verminderen.

Prof. G. Van Dijck (Maastricht) onderzoekt de in Nederland uitgevoerde klachtenprocedure door benadeelden van seksueel misbruik binnen de Rooms-Katholieke Kerk. Een dergelijk onderzoek was mogelijk omdat vrijwel al deze zaken (1.237) werden gepubliceerd. Uit het onderzoek blijkt dat de geschillenbeslechtters geregeld overgingen tot het adviseren van niet-financiële compensatie, zoals excuses en erkenning. Verder wordt nagegaan welke factoren van invloed kunnen geweest zijn op de aard van genoegdoening (o.m. geslacht en juridische/niet juridische achtergrond



van de commissieleden).

Een voor vele juristen wellicht minder bekend, maar thans bijzonder relevant onderwerp betreft het juridisch kader voor de aanleg en exploitatie van warmtenetten. Een warmtenet is een ondergronds netwerk van geïsoleerde leidingen dat warm water of stroom transporteert van een centrale warmtebron naar eindgebruikers (bv. gezinnen). Een aanzet tot juridisch kader is voor Vlaanderen neergelegd in het Warmtedecreet van 10 maart 2017. Dit kader reikt diverse instrumenten (bv. erfdiensbaarheden) aan die de ontwikkeling van warmtenetten kunnen faciliteren. De concrete invulling wordt echter grotendeels overgelaten aan de belanghebbende partijen. Door middel van bevragingen en interviews met de verschillende actoren probeert Maja Reynebeau (assistent UGent) de verzuchtingen en behoeften in kaart te brengen over hoe het juridisch kader er optimaal kan uitzien. De resultaten van dit onderzoek kunnen niet worden overschat. Het blijkt immers dat thans kostbare tijd verloren gaat om alles juridisch op poten te krijgen.

In haar bijdrage “Praktische knelpunten bij de evenredige verdeling ingevolge beslag op roerende goederen” onderzoekt Sandra Callewaert (assistent UGent) de efficiëntie van het roerend beslag als invorderingsmechanisme. Als uitgangspunt werden de verdelingsdossiers onderzocht van een twaalfstal gerechtsdeurwaarderskantoren over de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Op grond hiervan werden de recuperatieratio's van de diverse categorieën van schuldeisers in kaart gebracht. Mede gelet op de toegenomen “collectieve” dimensie van het beslag zal het niemand verwonderen dat de onverzekerde schuldeisers van een kale reis thuishkomen. Dit brengt de auteur tot de conclusie dat het roerend beslag zijn functie als invorderingsmechanisme heeft verloren en eerder moet beschouwd worden als “een pressie-incassomiddel”.

De geringe recuperatiegraad voor onverzekerde schuldeisers komt eveneens aan bod in de studie van J. Baeck, “Faillissement: wat blijft nog over voor de schuldeisers?” De studie betreft de faillissementsdossiers van de rechtbank van koophandel te Gent van 2016-2017. De overgrote meerderheid van de schuldvordering zijn chirografair (67,7%). Hun gemiddelde recuperatiegraad bedraagt slechts 4,77% van hun schuldvordering (dit is 13,48 % van het te verdelen actief). Voor schuldeisers met zakelijke zekerheden is dit 78,97% en voor deze met een algemeen voorrecht 22,30%. Bij deze cijfers dient men ook nog in gedachten te houden dat er ook boedelschuldeisers zijn die vooraf moeten worden voldaan. Om het lot van de onverzekerde schuldeisers in samenloop situaties te verbeteren werden reeds diverse voorstellen gedaan. Een ervan is het reduceren van het aantal voorrechten en met name het afschaffen van de fiscale voorrechten en/of de sociale voorrechten. Interessant dat het verzamelde empirisch materiaal wordt gebruikt om het mogelijk effect van een deze voorstellen door te rekenen. De studie toont dan aan dat de afschaffing van de fiscale voorrechten zou leiden tot een kleine verdubbeling van de recuperatiegraad (8,74%). Aangezien dit resultaat in absolute termen beperkt blijft, onderzoekt de auteur ook andere mogelijke oplossingen zoals die worden verdedigd in ons omringende landen zoals de ‘*carve out*’ in Engeland en een afwijkende verdelingsregeling bij faillissement (in het Nederlands Voorontwerp Insolventierecht).

Eric DIRIX

## VARIA

S. DE REY en B. TILLEMEN (eds.), *Brieven aan jonge juristen* (Brugge: die Keure 2018), 304 p., €39.

Kennisoverdracht behoort tot de *core business* van de universiteiten. Toch is de maatschappelijke opdracht van een hogeschool ruimer dan het verschaffen van wetenschappelijk onderricht en het afleveren van academische diploma's. Van de alumni wordt niet alleen verwacht dat zij bekwame vakmensen zijn die een bepaald onderzoeksdomein beheersen; zij moeten als hoog opgeleide intellectuelen ook doordrongen zijn van een existentiële grondhouding die voornamelijk gekenmerkt wordt door een kritische ingesteldheid (inzonderheid door zelfreflectie) en een hoog ethisch waardenbesef.

Aan de ontwikkeling van deze academische attitude wordt aan de rechtsfaculteit van de KU Leuven o.m. vorm gegeven door op de jaarlijkse promotieplechtigheid een eminente rechtspracticus uit te nodigen voor de *commencement speech*. Deze traditie is uit de Verenigde Staten overgewaaid, waar de getuigenis van een voor-aanstaande gastspreker aan de jong gepromoveerden op de diploma-uitreiking soms hysterische proporties aanneemt, zeker wanneer sterren als Oprah Winfrey of J.K. Rowling het spreekgestoelte betreden. Dat de toehoorders zich nadien geen woord van de toespraak herinneren, is daarbij van weinig belang.

Het idee om al die gevleugelde woorden samen met de getuigenissen van 46 Belgische topjuristen uit heel diverse sectoren (zo leer je dat men met een rechtendiploma *stand-up comedian* kan worden of een schoenenbedrijf runnen) te bundelen in een met zorg uitgegeven naslagwerk, groeide bij de Leuvense doctorandus Sébastien De Rey tijdens een studieverblijf te Hamburg. Daar ontdekte hij het boekje *Briefe an junge Juristen*, waarvoor prof. Gostomzyk zelf de mosterd haalde bij de befaamde penalist uit Harvard prof. Alan Dershowitz die in 2001 *Letters to a Young Lawyer* publiceerde. Hij had zich ook kunnen laten inspireren door Rainer Maria Rilke in diens briefwisseling met een jonge dichter of Mario Vargas Llosa, auteur van het essay *Aan een jonge romanschrijver*.

Hoe uiteenlopend de getuigenissen in voorliggend boek ook zijn, de aanbevelingen en waarschuwingen die zij bevatten klinken tamelijk unisono. Hard werken, kansen grijpen en risico's nemen, zich kwetsbaar opstellen, durven *Umdenken* (p. 94), creativiteit, passie en gedrevenheid, doorzettingsvermogen (*sisu* in het Fins; p. 112), bescheidenheid, leren uit tegenslagen. Dit laatste formuleerde Winston Churchill (of was het president Lincoln?) ooit onder de vorm van een boutade: "Success consists of going from failure to failure without loss of enthusiasm" (p. 217). In haar Leuvense *commencement speech* van 14 september 2018 moedigt de Maastrichtse rector magnificus Rianne Letschert de jong afgestudeerden zelfs aan om fouten te maken. Iedere fout brengt ons dichterbij de bestemming die wij voor ogen hadden, een ingesteldheid die zij omschrijft als "failing forwards".

Om als een "lawyer for all seasons" door het leven te gaan, bestaat geen vast recept. In de *Ilias* wordt eraan herinnerd hoezeer Achilles, de quasi ongenaakbare held van Troje, een kort leven vol eeuwige glorie verkiest boven een lang kleurloos bestaan. Wanneer Odysseus op zijn terugreis naar Ithaca zijn vroegere strijdmakker in de onderwereld ontmoet, is hij niet weinig verbaasd als deze vol verbittering erkent de verkeerde keuze te hebben gemaakt: "Liever was ik een dagloner, horig aan

*het land gebonden, bij een man zonder bezit, met weinig om van te leven, dan dat ik koning was hier en heerste over de schimmen*". Het zal dan ook wel geen toeval zijn dat in meerdere brieven wordt benadrukt dat het leven geen sprint is, maar een marathon. Wellicht heeft Nelson Mandela het bij het rechte eind als hij stelt: *"What counts in life is not the mere fact that we have lived. It is what difference we have made to the lives of others that will determine the significance of the life we lead"* (p. 218).

Ook minder jonge juristen kunnen uit deze inspirerende bundel heel wat wijsheden putten zodat ik hem aan iedereen warm aanbeveel. Zelf kijk ik uit naar de volgende editie die zich over enkele jaren ongetwijfeld zal aandienen en waarin andere prominente juristen grootmoedig hun persoonlijke leef- en denkwereld zullen ontsluiten.

Alain COPPENS



## AANGEKONDIGD

- C. DECLERCK en W. PINTENS, *Schets van het familiaal vermogensrecht* (Brugge: die Keure 2019), xxxv + 492 p., €75
- K. MARESCHEAU, *De vennootschap & Haar nieuwe wetboek* (Brussel: Larcier 2019), 86 p., €50
- A. MIGLIONICO, *The Governance of Credit Rating Agencies* (Cheltenham: Elgar 2019), 360 p., £145
- N. HALLEMESCH, *Aandeelhoudersovereenkomsten* (Antwerpen: Intersentia 2019), 360 p., €98
- R. STOKX, B. TILLEMEN, K. DEVILLÉ en T. GLADINEZ (eds.), *(Ver)huur van studentenhuisvesting* (Antwerpen: Intersentia 2019), xiii + 332 p., €50
- K. DE PUYDT, U. BEUSELINCK en S. DE KEYZER, *Nieuwe woninghuur in Vlaanderen en Brussel: uw 60 antwoorden* (Antwerpen: Intersentia 2019), 188 p., €45
- P. LECOCQ en M. DAMBRE (eds.), *Chronique de droit à l'usage des juges de paix et de police 2019 - Rechtskroniek voor de vrede- en politierechters 2019* (Brugge: die Keure 2019), 370 p., €70,75
- S. DE REY, *Herstel in natura* (Brugge: die Keure 2019), 960 p., €146,23
- H. CASMAN, A. CASSIERS, P. DE PAGE, C. DECLERCK, N. GEELHAND DE MERXEM, P. VAN DEN EYNDE en T. VAN HALTEREN, *La nouvelle séparation de biens: entre évolution et révolution* (Limal: Anthemis 2019), 156 p., €83,96
- M. GHISLAIN, P. HENRY, S. SCARNÀ en X. VAN GILS, *La transparence: une obligation ou un atout pour l'avocat* (Limal: Anthemis 2019), 162 p., €84,91
- A.-L. VERBEKE, C. DECLERCK en J. DU MONGH (eds.), *Themis 109 - Familiaal vermogensrecht* (Brugge: die Keure 2019), 103 p., €42,45
- J. VAN MEERBEECK, P.-O. DE BROUX, T. LÉONARD en B. LOMBAERT (eds.), *La distinction entre droit public et droit privé* (Limal: Anthemis 2019), 490 p., €108,49
- L. BARNICH, H. CASMAN, P. DE PAGE, J. SAUVAGE, T. VAN HALTEREN en M. VAN MOLLE, *La réforme des régimes matrimoniaux en pratique* (Limal: Anthemis 2019), 279 p., €83,96
- C. BARÉ, V. DEFRAITEUR, M. DAMBRE, B. KOHL, B. HUBEAU, T. VANDROMME en D. VERMEIR, *Woninghuur in de drie gewesten anno 2019 - Le bail d'habitation dans les trois régions en 2019* (Brugge: die Keure 2019), 153 p., €47,17
- B. VERBELEN en K. HENDRICKX, *De buitengerechtigde invordering van schulden in Recht en praktijk* (Mechelen: Wolters Kluwer 2019), ix + 101 p., €54,30
- R. TIMMERMANS, *Inleiding tot het Vlaams Woninghuurdecreet in Recht en praktijk* (Mechelen: Wolters Kluwer 2019), xxvii + 686 p., €177
- S. LOHSSE, R. SCHULTZE en D. STAUDENMAYER (eds.), *Liability for Artificial Intelligence and the Internet of Things* (Oxford: Hart Publishing 2019), 352 p., £100
- S. RUTTEN en L. DEMEYERE (eds.), *Conflictafhandeling buiten de rechtbank* (Antwerpen: Intersentia 2019), xviii + 356 p., €65
- A. VAN DEN BROECK, *Gelijkheid onder erfgenamen* (Antwerpen: Intersentia 2018), xxviii + 498 p., €135

- B. ALLEMEERSCH en P. TAELEMAN (eds.), *Het burgerlijk proces opnieuw hervormd* (Antwerpen: Intersentia 2019), xiv + 248 p.
- R. DEBLAUWE, *Inleiding tot de Vlaamse Erfbelasting* (Gent: Mijn Wetboek 2019), 1204 p., €215
- H. BEALE, B. FAUVARQUE-COSSON, J. RUTGERS en S. VOGENAUER (eds.), *Cases, Materials and Text on Contract Law* (Oxford: Hart Publishing 2019), 1520 p., £54,99
- S. MACLEOD en S. CHAKRABORTY, *Pharmaceutical and Medical Device Safety* (Oxford: Hart Publishing 2019), 320 p., £60